

**ALTAY DİL AİLESİNİN İKİ ÖNEMLİ KOLU:
MOĞOLCA ve TÜRKÇE**
*Two Important Branches Of Altaic Language Family:
Mongolian and Turkish*

Feyzi ERSOY*

Özet

Türkçe ve Moğolca, Altay dillerinin iki büyük üyesidir. Hem Türkçe hem de Moğolca alanındaki çalışmalar, iki dil arasındaki ilişkilerin ve benzerliklerin ortaya konulmasına katkı sağlamıştır. İki dilin akrabalığı incelenirken fonetik, morfolojik, leksik ve sentaktik veriler sıklıkla kullanılmıştır. Bu çalışmada da Türkçe ile Moğolcayı birbirine yaklaştıran unsurlar üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Altay Dilleri, Türkçe, Moğolca, akrabalık, dil ilişkisi*

Abstract

Turkish and Mongolian are two major members of Altaic languages. Studies on both Turkish and Mongolian have also made contributions for determining the relations and similarities between two languages. Phonetic, morphological, lexical and syntactic data were frequently used when examining the kinship of two languages. This study focuses on the elements that bring Turkish and Mongolian closer together.

Keywords: *Altaic Languages, Turkish, Mongolian, kinship, language relationship*

Dünya üzerinde Türkçeye en yakın dil Moğolca'dır. Moğolcanın Türkçeye olan yakınlığı, Türkçe ile aynı dil ailesi içerisinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Altay Dilleri ailesi içerisinde yer alan Türkçe ve Moğolca, bu dil ailesi içerisindeki diğer diller olan Mançu-Tunguzca, Korece ve Japonca ile de akrabadırlar.

Uzun yıllardır tartışmalara konu olmuş olan Türkçe ile Moğolcanın akrabalığı meselesi bugün de hâlâ tartışılıyor olsa da daha büyük dil ailelerinin tartışıldığı günümüzde pek çok kişi Türkçe ile Moğolca arasındaki akrabalığı kabul etmiş görünmektedir. Ülkemizde Altay dillerinin akrabalığı üzerinde pek çok kişi yeri geldikçe durmuş olsa da özellikle bu alanda eser vermiş olan başlıca bilim adam-

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Beşevler-ANKARA, fevziersoy07@gmail.com

ları Ahmet Temir, Talat Tekin ve Tuncer Gülensoy'dur. Son yıllarda Moğolistan'a gidiş-gelişlerin kolaylaşması ve farklı fırsatların çıkması ile Bülent Gül ve Yavuz Kartallıoğlu gibi bazı genç araştırmacıların da Moğolca ile ilgili yayınları olmuştur. Bizim de doktora tezimizin konusunu oluşturan Moğolca üzerinde çeşitli yayınlarımız bulunmakla birlikte dil akrabalığını esas olarak ele alan çalışmamız, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'un danışmanlığında hazırlamış olduğumuz ve sonradan kitap hâline de gelen *Türk-Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça* adlı eserdir. Türkiye'de Moğolca üzerinde yayımlanmış son yıllardaki bazı önemli çalışmalar şunlardır:

1. F. Lessing; *Moğolca-Türkçe Sözlük* (Çev. Günay Karaağaç), TDK Yayınları, 2 Cilt, Ankara 2003.
2. Günay Karaağaç-Yavuz Kartallıoğlu; *Moğolca-Türkçe Konuşma Kılavuzu*, Kitabevi, İstanbul 2009, 233 s.
3. Yavuz Kartallıoğlu; *Çağdaş Moğolcanın Grameri -Ses ve Şekil Bilgisi-*, TKAE Yayınları, Ankara 2010, 136 s.
4. Bülent Gül; *Moğol Atasözleri*, TKAE Yayınları, Ankara 2010, 190 s.
5. Feyzi ERSOY; *Türk-Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça*, Gazi Kitabevi, Ankara 2012, 566 s.
6. Gantuu Odont-Veyssel Çiftci; *Türkçe-Moğolca Moğolca-Türkçe Konuşma Kılavuzu*, TKAE Yayınları, Ankara 2015, 265 s.
7. Feyzi ERSOY; *Çağdaş Moğolca El Kitabı*, Gazi Kitabevi, Ankara 2018, 355 s.

Asya'nın ortasında, denizlerden uzak bir bölgede bulunan Moğolistan'ın nüfusu, bugün yaklaşık 3 milyon civarındadır. Bu nüfus, Türkiye'nin hemen hemen iki katı büyüklüğündeki bir coğrafyada yaşamaktadır. Moğolistan coğrafyası Türkçenin ilk yazılı belgelerinin bulunduğu yer olması itibarıyla da Türkler için büyük bir önem arz etmektedir.

Türkçe ile akraba olduğu düşünülen Moğolcanın ilk verileri 13. yüzyıla aittir. Bu yüzyılda yazılan *Moğalların Gizli Tarihi* ve sonraki yüzyıllarda kaleme alınan *Altan Tobçi* gibi eserler, Moğolcanın en önemli dil yadigârlarıdır. Türkçenin ilk verileri ise bilindiği gibi 7. ve 8. yüzyıllardan günümüze ulaşmıştır. İki dil verilerinin aralarındaki bu tarih açıklığı, sağlıklı karşılaştırma yapmayı aslında zorlaştırırsa da yine de mevcut veriler Türk-Moğol dil akrabalı için meraklılara önemli ipuçları sunmaktadır. İki dil arasındaki ortaklıklar değerlendirilirken Türkçe için genellikle Eski Türkçe dönemi karşılaştırmalarda kullanılmaktadır. İki dil arasındaki benzerliklerin köken birliğine mi yoksa karşılıklı alışverişe mi dayandığı bugün hâlâ tartışılan bir konu olsa da mevcut benzerlikler, bir gerçek olarak bilim adamlarının önünde durmaktadır.

Moğolcanın Türkçeye olan benzerlikleri morfolojik, leksik ve sentaktik bakımdan Türkiye Türkçesi esasında özet olarak şu şekilde sıralanabilir:

I. Morfolojik Benzerlikler

Her iki dildeki türetmenin yapım ekleri yoluyla gerçekleşiyor olması nedeniyle morfolojik benzerlikleri göstermeye bu eklerden başlanacaktır. Bu eklerden en işlek olanları şunlardır:

İsimden İsim Yapma Ekleri

+ç, +çin

Ek, Türkiye Türkçesindeki +*CI*, +*CU* ekine benzer. Meslek ve uğraşı isimleri yapan bu ek Moğolcadaki en işlek eklerden biridir (Ersoy 2012: 220).

budag “boya” (MED, s. 64) > *budagç* “boyacı” (MED, s. 65)

em “ilaç” (MED, s. 562) > *emç* “doktor” (MED, s. 564)

hudal “yalan” (MED, s. 468) > *hudalç* “yalancı” (MED, s. 469)

nom “kitap” (MED, s. 237) > *nomç* “yazar, kitapçı” (MED, s. 238)

acil “iş” (MED, s. 7) > *acilçin* “işçi” (MED, s. 8)

üs “saç” (MED, s. 408) > *üsçin* “berber” (MED, s. 408)

zagas “balık” (MED, s. 164) > *zagasçin* “balıkçı” (MED, s. 164)

zurag “fotoğraf” (MED, s. 181) > *zuragçin* “fotoğrafçı” (MED, s. 182)

+güy

İşlek bir ektir. Kelimeye Türkiye Türkçesindeki +*sXz* eki ile aynı anlamı katar. Fonetik olarak bir benzerlik bulunmasa da kullanımdaki benzerlik Moğolca öğrenimini kolaylaştırmaktadır.

acil “iş” (MED, s. 7) > *acilgüy* “işsiz” (MED, s. 8)

duu “ses” (MED, s. 137) > *duugüy* “sessiz, sakin” (MED, s. 138)

ner “isim” (MED, s. 249) > *nergüy* “isimsiz, adsız” (MED, s. 250)

öngö “renk” (MED, s. 274) > öngögüy “renksiz” (MED, s. 274)

+h, +hi, +h’

Türkiye Türkçesindeki –*ki* aitlik ekinin Moğolcadaki benzeridir.

deer “üst, üstünde” (MED, s. 147) > *deerh* “üstteki” (MED, s. 147)

dor “alt, alttaki” (MED, s. 130) > *dorhi* “aşağıdaki, aşağı” (MED, s. 130)

dotor “iç” (MED, s. 131) > *dotorhi* “içerdeki” (AMMED, s. 173)

Fülden İsim Yapma Ekleri

-g

İşlek bir fülden isim yapma ekidir. Clauson, ekin Türkçeden Moğolcaya geçmiş olabileceğini düşünür (2002: 203). Gerçekten de Eski Türkçedeki *bitig* “yazı”, *tapıg* “hürmet, hizmet”, *ötüg* “ibadet, rica”, *bodug* “boya”, *ülüg* “pay, hisse” gibi örneklerin sayısı epeyi fazladır (Ersoy 2012: 238). Ekin, Türkiye Türk-

çesi ile bir benzerlik taşımadığı görülse de Eski Türkçe ile ortaklık gösterdiği açıktır.

biçi- “yazmak” (MED, s. 52) > *biçig* “yazı” (MED, s. 52)

buda- “boyamak” (MED, s. 65) > *budag* “boya, renk” (MED, s. 64)

sura- “araştırmak, sormak” (MED, s. 310) > *surag* “haber” (MED, s. 309)

İsimden Fiil Yapma Ekleri

+IA-, +IO-, +nA-, +nO-

İşlek bir ektir. Ekin *n*'li şekillerine nazaran *l*'li örnekleri daha çoktur. Clau-son'a göre ek, Türkçeden Moğolcaya geçmiştir (2002: 203).

acil “iş” (MED, s. 7) > *acilla-* “çalışmak, iş yapmak” (MED, s. 8)

am “ağız” (MED, s. 15) > *amla-* I “söz vermek” (MED, s. 18)

beleg “hediye” (MED, s. 79) > *belegle-* “hediye vermek” (MED, s. 79)

hayr “sevgi” (MED, s. 419) > *hayrla-* “sevmek” (MED, s. 419)

nom “kitap” (MED, s. 237) > *nomlo-* “öğretmek” (MED, s. 237)

öndög “yumurta” (MED, s. 275) > *öndöglö-* “yumurtlamak” (MED, s. 275)

tsever “temiz” (MED, s. 515) > *tseverle-* “temizlemek” (MED, s. 515)

İsim Çekim Ekleri

Eklemeli bir dil olması Moğolca'yı Türkçeye yaklaştıırken isim çekim eklerinin sırası bakımından Türkçe ile Moğolca arasında önemli bir fark vardır. Türkçede bilindiği gibi isim çekim eklerinin sırası, “çokluk eki + iyelik eki + hâl eki” şeklindedir. Moğolcada ise iyelik ekleri, hâl eklerinden sonra gelmektedir. Bu duruma Şçerbak (1994)¹ ve Kartallıoğlu (2003)² da temas etmişlerdir (Ersoy 2012: 249).

ÇM. *ger-ü-d-te-min* “evlerimde”

ÇM. *magtaal+uud+aar+aa* “övünmelerimle” (Önörbayan 1994: 99).

Türkçe	çokluk eki	+	iyelik eki	+	hâl eki
Moğolca	çokluk eki	+	hâl eki	+	iyelik eki

Çokluk Ekleri

Moğolcada birden fazla çokluk eki mevcuttur. Moğolcadaki çokluk ekeleri +UUd, +çUUd, +d, +s ve +nAr'dır.

1 “Türkçe Morfoloji Tarihini İnceleme Meselesine Dair”, *TDAY-B 1989*, Ankara 1994, s. 317-321.

2 “Türkçe ve Moğolcada İsim Çekim Eklerinin Sırası”, *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2003, Sayı: 13, s. 353-365.

ger+üüd > *gerüüd* “evler”, *Mongol+çuud* > *Mongolçuud* “Moğollar”, *ohin* “kız” > *ohid* “kızlar”, *üg+s* > *ügs* “kelimeler”, *bagş nar* “öğretmenler”

Moğolcadaki çokluk ekleri içerisinde Türkçedeki *+LAR*’a en çok benzerlik gösteren ek, *+nar*’dır. Ekin Türkçedeki *+LAR*’dan farkı ünlü uyumuna uymamasıdır. Moğolcada bu ek yalnızca insanlar için kullanılır.

togooç nar “aşçılar”, *emç nar* “doktorlar”, *ah nar* “ağabeyler”, *colooç nar* “şoförler”, *darga nar* “patronlar”, *bid nar* “biz”, *ted nar* “onlar”, *tsagdaa nar* “polisler”, *düü nar* “kız kardeşler”

Hâl Ekleri

Moğolcada sekiz hâl eki mevcuttur. Kullanım açısından Türkçeye benzeyen ekler, fonetik bakımdan farklılık sergilerler. Bu ekler içerisinde Türkçeye en yakın olanları ilgi (*+n*, *+l*, *+ın*, *+iy*, *+iyn*) ve yönelme-bulunma hâli (*+d*, *+t*) ekleridir. Aşağıda bunlar için örnekler verilmiştir:

İlgi Hâli

aav+ın > *aavın* “babanın”, *gol+ın* > *golın* “ırmağın”, *hot+ın* > *hotın* “şehrin”, *hural+ın* > *hurlın* “toplantının”, *Mongol+ın* > *Mongolın* “Moğol’un”, *muur+ın* > *muurın* “kedinin”, *nom+ın* > *nomın* “kitabın”, *sar+ın* > *sarın* “ayın”, *uls+ın* > *ulsın* “ülkenin”, *uul+ın* > *uulın* “dağın”

ger+iyn > *geriyn* “evin”, *em+iyn* > *emiyn* “ilacın”

dalay+n > *dalayn* “denizin”

Yönelme-Bulunma Hâli

angi+d > *angid* “sınıfa, sınıfta”, *Ankara+d* > *Ankarad* “Ankara’ya, Ankara’da”, *dalay+d* > *dalayd* “denize, denizde”, *delhiy+d* > *delhiyd* “dünyaya, dünyada”, *maşın+d* > *maşınd* “arabaya, arabada”, *surguul’+d* > *surguul’d* “okula, okulda”, *hot+d* > *hotod* “şehre, şehirde”, *mod+d* > *modond* “ağaca, ağaçta”, *ger+t* > *gert* “eve, evde”, *tenger+t* > *tengert* “gökyüzüne, gökyüzünde”

Nom “kitap” kelimesinin Moğolcada hâl ekleriyle çekimleri şu şekildedir:

nom	kitap
<i>nomın</i>	kitabın
<i>nomıg</i>	kitabı
<i>nomond</i>	kitaba, kitapta
<i>nomnoos</i>	kitaptan
<i>nomtoy</i>	kitapla
<i>nom ruu</i>	kitaba doğru, kitaba

İsimlerde ve Fiillerde Soru

Moğolcadaki soru ekleri *uu, üü, yuu, be, ve*'dir. İsimlerde ya da fiillerde aynı ekler kullanılır. Görüldüğü gibi Moğolcanın soru ekleri de Türkçe ile benzerlik gösterir. Soru ekleri Moğolcada da kelimedenden ayrı yazılır.

Örnekler:

Bat emç üü? (Kullmann-Tserenpil 2001: 328)

“Bat doktor mu?”

Çi şokoland durtay yuu? (SB; s. 35)

“Sen çikolatayı sever misin?”

Dorc hezee ireh ve? (MGEAT; s. 10)

“Dorc ne zaman gelecek?”

Şahıs Zamirleri

Altay dillerinin ortak yönlerinden biri de şahıs zamirlerindeki benzerliklerdir. Moğolca ile Türkçenin özellikle birinci ve ikinci şahıs zamirlerindeki benzerlikler dikkat çekicidir.

<i>bi</i>	“ben”
<i>çi</i>	“sen”
<i>ter</i>	“o”
<i>bid nar</i>	“biz”
<i>ta nar</i>	“siz”
<i>ted nar</i>	“onlar”

Şahıs Zamirlerinin hâl ekleriyle çekiminde birinci ve ikinci şahıslardaki benzerlikler daha çok dikkat çeker.

Yalın hâl	bi	çi	ter	bid nar	ta nar	ted nar
İlgi hâli	miniy / manay	çiniy / tanay, tanı	tüüniy	bidniy / bid narın/manay	ta narın / tanay	tedniy / ted narın
Yükleme hâli	namayg	çamayg / tanıg	tüüniyg	bidniyg / bid narıg	ta narıg	tedniyg/ ted narıg
Yönelme-bulunma hâli	nadad	çamd / tand	tüünd	bidend / bid nart	ta nart	tedend / ted nart
Çıkma hâli	nadaas	çamaas / tanaas	tüünees	bidnees/ bid naraas	ta naraas	tednees / ted naraas
Vasıta hâli	nadaar	çamaar / tanaar	tüüneer / tüügeer	bidneer / bid naraar	ta naraar	tedneer / ted naraar
Birliktelik hâli	nadtay	çamtay / tantay	tüüntey	bidentey / bid nartay	ta nartay	tedentey / ted nartay
Yön Gösterme hâli	nad ruu	çam ruu / tan ruu	tüün rüü	biden rüü / bid narluu	ta narluu	teden rüü / ted nar luu

Fiil Çekimi ve Zaman Ekleri

Moğolca ile Türkçe arasında zaman ekleri bakımından bir benzerlik görülmez. Bununla birlikte çekimde görülen benzerlikler iki dili birbirine yaklaştırmaktadır. Moğolcada fiil çekimi fiilden sonra getirilen zaman ekleri yardımıyla gerçekleşir. Çekimde şahıs ekleri yerine şahıs zamirleri kullanılır.

Git-, *gel-* ve *yaz-* fiilleri örneğinde Moğolcada geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman çekim örnekleri şu şekildedir:

yavah

bi yavsan	gittim
çi yavsan	gittin
ter yavsan	gitti
bid (nar) yavsan	gittik
ta (nar) yavsan	gittiniz
ted (nar) yavsan	gittiler

gitmek

ireh

bi irc bayna	geliyorum
çi irc bayna	geliyorsun
ter irc bayna	geliyor
bid (nar) irc bayna	geliyoruz
ta (nar) irc bayna	geliyorsunuz
ted (nar) irc bayna	geliyorlar

gelmek

biçih

bi biçne	yazacağım
çi biçne	yazacaksın
ter biçne	yazacak
bid (nar) biçne	yazacağız
ta (nar) biçne	yazacaksınız
ted (nar) biçne	yazacaklar

yazmak

Gereklilik kipi bakımından da Moğolca ile Türkçe benzerlik gösterir. Türkçedeki *gerek* kelimesinin Moğolca karşılığı *hereg*'tir. *Heregtey* ise "gerekli" anlamındadır. Moğolcada gereklilik çekimi, *yostoy* kelimesi yardımıyla da yapılabilir.

avah	“almak”
bi avah heregtey	almalıyım
çi avah heregtey	almalısın
ter avah heregtey	almalı
bid avah heregtey	almalıyız
ta nar avah heregtey	almalısınız
ted avah heregtey	almalılar

II. Söz Dizimi Benzerlikleri

1. Moğolca ile Türkçeyi birbirlerine yaklaştıran en büyük unsurlardan biri de cümle yapısındaki ortaklıklardır. Altay dillerinin genel özelliklerinden biri olan özne+nesne+yüklem sırası başta olmak üzere bazı kelime grupları ile cümle yapılarındaki benzerlikler de iki dili karşılıklı öğrenmeyi kolaylaştıran unsurlardandır. Aşağıda bazı cümlelerin Moğolcadaki ve Türkçedeki karşılıkları eklerin de koyu yazılması yardımıyla gösterilmiştir.

<i>Miniy</i>	<i>aav</i>	<i>modon</i>	şiree	<i>hiysen.</i>
“Benim	babam	ağaç	masa	yaptı.”

<i>Ta</i>	<i>untahınhaa</i>	ömnö	şüdee	<i>ugaadag</i>	<i>uu?</i>
“Siz	uyumadan	önce	dişlerinizi	fırçalar	mısınız?”

<i>Ulaanbaatar</i>	<i>hotod</i>	<i>olon</i>	<i>sayhan</i>	<i>muzey</i>	<i>baydag.</i>
“Ulaanbaatar	şehrinde	birçok	güzel	müze	vardır.”

<i>Bid nar</i>	<i>1993 ond</i>	<i>Mongold</i>	<i>irsen.</i>
“Biz,	1993’te	Moğolistan’a	geldik.”

<i>Aav</i>	<i>margaaş</i>	öglöö	<i>doloon tsagt</i>	<i>yavna.</i>
“Babam	yarın	sabah	yedide	gidecek.”

2. Moğolca ve Türkçedeki pek çok temel fiil, aldıkları tamlayıcılar bakımından benzerlik gösterir. Fiiller, fonetik olarak farklılık arz etseler bile ihtiyaç duydukları tamlayıcılar bakımından ortaklık sergilerler. On dokuz fiili esas alarak fiil-tamlayıcı ilişkisi açısından Moğolcayla Türkiye Türkçesini karşılaştırdığımız bir çalışmada³ şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

Bazı temel fiiller, ihtiyaç duydukları tamlayıcılar bakımından Moğolca ve Türkçede benzerlik gösterirler. Bununla birlikte farklılık gösteren fiiller de mev-

3 bk. “Moğolca ve Türkçede Fiil-Tamlayıcı İlişkileri”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz 2006, Sayı: 20, s. 81-98

cuttur. Bu bakımdan farklılık gösteren fiiller *bin-* (*unah*), *sev-* (*hayrlah*, *durlah*) ve *sor-* (*asuuh*) fiilleridir. Bunlardan *bin-*, Eski Türkçeyle, *sor-* da Türkçenin bazı lehçeleri ve ağızlarıyla aynı tamlayıcıya ihtiyaç duymaktadır. *Sor-* fiili, Türkiye Türkçesinde de “Bunun hesabını senden sorarım.” gibi örneklerde, çıkma hâli ekli tamlayıcıyla kullanılabilir (Ersoy 2006: 96, 97; 2012: 525, 526, 2018 vb.).

3. Sıfat olarak kullanılan bazı kelimelerin karşılaştırmalarının yapıldığı bazı cümlelerde de Türkçe ile Moğolcanın yakınlığı görülmektedir.

Miniy öröö çiniyhees tseverhen. (MMACB; s. 163)

“Benim odam seninkinden temiz.”

Ene surguul’ ter surguulias sayn. (MGEAT; s. 30)

“Bu okul, o okuldan güzel.”

Ene şiree ter şireenees ih bayna. (UMYa; s. 37)

“Bu masa, o masadan büyük.”

Ene üzeg miniy üzgees sayn bayna. (UMYa; s. 37)

“Bu kalem benim kalemimden güzel.”

Tuul gol Selbe goloos urt. (MHS GA; s. 137)

“Tuul Irmağı, Selbe Irmağı’ndan uzundur.”

III. Kelimelerdeki Benzerlikler

Moğolca ile Türkçe arasında çok fazla ortak kelime mevcuttur. Bu da her iki dilin konuşurlarını diğer dili daha çabuk öğrenebilecek hâle getirmektedir. *Türk-Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça* başlıklı eserimizde Eski Türkçe, Çuvaşça ve Moğolca esasında yaptığımız karşılaştırmada 777 ortak kelimedenden söz etmiştik (Ersoy 2012: 366-458). Bu sayının, Türkçenin başka lehçelerinin de dâhil edileceği bir çalışmada daha da artacağı bir gerçektir. Aşağıda, 777 kelimelik listeden alınan ve Türkiye Türkçesini esasında yaptığımız ortak kelimeler listesinden seçtiğimiz bazı kelimeler yer almaktadır.

1. ÇM. *ab* “av, sürekle avı” (L, s.3), TTR. *av*
2. ÇM. *avç(in)* “avcı” (L, s.3), TTR. *avcı*
3. ÇM. *avla-* “sürekle avı yapmak, topluca avlanmak” (L, s.4), TTR. *avla-*
4. ÇM. *adag* “son, bitiş, uç, sınır...” (L, s. 14), TTR. *ayak*
5. ÇM. *adam* “adım, yürüyüş, hızlı, çevik, çabuk, süratli” (L, s.16), TTR. *adım*
6. ÇM. *aymag* “aymak, boy, kabile, aşiret” (L, s. 34), TTR. *oymak*
7. ÇM. *ayrag* “kıımız, kısarak veya ineğin mayalanmış sütü” (L, s.35), TTR. *ayran*
8. ÇM. *ahi-* “akmak, ileri gitmek, gelişmek, öne ilerlemek, artmak”, (L, s. 41), TTR. *ak-*
9. ÇM. *al* “kıımız, al, parlak kıımız, alev kıımız” (L, s.42), TTR. *al* “al renk”
10. ÇM. *alim* “elma” (L, s. 52), TTR. *elma*

11. ÇM. *alt(an)* “altın” (L, s.53), TTR. *altın*
12. ÇM. *and* “yeminli kardeş, kan kardeşi, arkadaş” (L, s. 68), TTR. *ant* “yemin, and”
13. ÇM. *arbay* “arpa” (L, s. 79), TTR. *arpa*
14. ÇM. *arig* “arı, saf, temiz, berrak” (L, s. 84), TTR. *arı* “temiz”
15. ÇM. *asa-* “asılmak, yapışmak, sarılmak...” (L, s. 88), TTR. *as-* “asmak”
16. ÇM. *azraga* “aygır, damızlık at...” (L, s. 99), TTR. *aygır* “aygır”
17. ÇM. *bag* “bağ, salkım, demet, deste, küme” (L, s. 106) TTR. *bağ* “bağ, düğüm, bağlanacak ip”
18. ÇM. *bagla-* “bağlamak, demet, boğça ve paket bağlamak” (L, s. 110), TTR. *bagla-* “bağlamak”
19. ÇM. *baatar* “bahadır, kahraman, şövalye” (L, s. 108), TTR. *batur*
20. ÇM. *bagts* “bohça, salkım, demet, grup, takım” (L, s. 110), TTR. *bohça*
21. ÇM. *buyr* “bayır, düzlük, attan veya araçtan inme yeri” (L, s. 115), TTR. *bayır* “küçük yokuş”
22. ÇM. *bayar* “neşe, kut, mutluluk, haz, zevk, bayram; selamlama, kutlama, tebrik” (L, s. 122), TTR. *bayram* “bayram; sevinç ve eğlence günü”
23. ÇM. *bal* “bal, nektar, özsu, usare” (L, s. 124), TTR. *bal*
24. ÇM. *balra-* “belermek, kararmak, karanlık ya da karmaşık olmak, bulanmak, silinmek” (L, s. 126), TTR. *beler-* “belermek”
25. ÇM. *balçig* “balçık, bataklık, çamur” (L, s. 127), TTR. *balçık*
26. ÇM. *balt* “balta, büyük çekiç, balyoz” (L, s. 128), TTR. *balta*
27. ÇM. *bar, bars* “kaplan, pars” (L, s. 141), TTR. *pars* “pars”
28. ÇM. *beh* “pek, güçlü, sıkı, sağlam, sert, katı, gürbüz, iri yarı, güçlü, dayanıklı” (L, s. 153), TTR. *bek* “muhkem, kavi, pek, sağlam, sıkı”
29. ÇM. *bel* “bel, kafatasının üst kısmı, meyil” (L, s. 154), TTR. *bel* “bel”
30. ÇM. *berh* “berk, pek, güç, çetin, zor, yüklü, külfetli zahmetli, karmaşık” (L, s. 159), TTR. *berk* “muhafaza edilmiş, tahkim edilmiş, sağlam”
31. ÇM. *berte-* “bertilmek, incinmek, yaralı, sakatlanmış...” (L, s. 160), TTR. *bert-* “berelemek”
32. ÇM. *bi* “ben” (L, s. 161), TTR. *ben* “ben”
33. ÇM. *bid* “biz” (L, s. 164), TTR. *biz* “biz” (1991, s. 97)
34. ÇM. *bilüü* “bilegi taşı, ustura bilemeye mahsus taş” (L, s. 167), TTR. *bileği*
35. ÇM. *bilüüde-* “bilemek, sivirtmek, bir taş üzerinde keskinleştirmek” (L, s. 167), TTR. *bile-*
36. ÇM. *bod* “öz, madde, cisim, beden” (L, s. 173), TTR. *boy*
37. ÇM. *bog* “bok, süprüntü, pislik, çöp, çerçöp...” (L, s. 176), TTR. *bok*
38. ÇM. *boo-* “bağlamak, boğmak, iliştiirmek...”, (L, s. 177), TTR. *boğ-*

39. ÇM. **bolo-** “olmak, değişmek, meydana gelmek, gerçekleşmek” (L, s. 182, TTR. **ol-**)
40. ÇM. **bor** “boz, gri, kır, kahverengi” (L, s.194), TTR. **boz** “boz”
41. ÇM. **boroo(n)** “yağmur” (L, s. 194), TTR. **bora**
42. ÇM. **böör** “böbrek, testis, taşak” (L, s. 200), TTR. **böbrek** “böbrek”
43. ÇM. **bös** “elbise yapmak için kullanılan kumaş, pamuk, keten, bez” (L, s. 205), TTR. **bez**
44. ÇM. **budaa** “tahıl, hububat, darı, lapa, ayıklanmış ve dövülmüş buğday, yemek, öğün” (L, s. 207), TTR. **buğday**
45. ÇM. **buda-** “boyamak, boyalamak, lekelemek, sıvamak, badanalamak, sürmek” (L, s. 208), TTR. **boya-**
46. ÇM. **budag** “boya, renk, boyama, badana” (L, s. 208), TTR. **boya**
47. ÇM. **buur** “erkek deve” (L, s. 211), TTR. **buğra** “erkek deve”
48. ÇM. **bulag** “bulak, pınar, kaynak, çeşme başı” (L, s. 213), TTR. **bulak**
49. ÇM. **buurtsag** “burçak, bezelye, fasulye” (L, s. 221), TTR. **burçak** “burçak”
50. ÇM. **burgi-** “burulmak, burularak çıkmak...” (L, s. 221), TTR. **burul-**
51. ÇM. **but** “çalı, çalılık, çalı çırpı, demet, yığın...” (L, s. 227), TTR. **budak**
52. ÇM. **buh** “boğa” (L, s. 229), TTR. **boğa**
53. ÇM. **büre-** “bürümek, kuşatmak, örtmek, kaplamak, sarmak, döşemek” (L, s. 239), TTR. **bürü-**
54. ÇM. **büten** “bütün, tüm, el sürülmemiş, baştan başa, tam...” (L, s. 246), TTR. **bütün**
55. ÇM. **tsag** “zaman, süre, vakit, çağ, devir...” (L, s. 251), TTR. **çağ**
56. ÇM. **çahir** “çok beyaz, ak, ışıklı, aydınlık, kar beyazı...” (L, s. 260), TTR. **çakır** “gök gözlü, çakır gözlü, çakır”
57. ÇM. **tsan(g)** “çan, büyük zil” (L, s. 264), TTR. **çan**
58. ÇM. **tsetseg** “çiçek” (L, s. 270), TTR. **çiçek**
59. ÇM. **tsetsegleg** “çiçek bahçesi, çiçek açan, çiçek veren...” (L, s. 270), TTR. **çiçeklik**
60. ÇM. **tsereg** “savaşçı, asker, ordu, askerî güç, askerler” (L, s. 277), TTR. **çeri**
61. ÇM. **çi** “sen” (L, s. 279), TTR. **sen**
62. ÇM. **çiçre-** “titremek, sallanmak, ürpermek, titreşmek” (L, s. 282), TTR. **titre-**
63. ÇM. **çiyg** “çiğ, nem, rutubet...” (L, s. 287), TTR. **çiğ**
64. ÇM. **tsulbuur** “çılıbır, dizgin, gem veya yulara bağlı, uzun deri sicim” (L, s. 292), TTR. **çılıbır** “yular, yular sapı”
65. ÇM. **çimhe-** “çimdikleme, çimdikleyip çekmek, kıstırmak” (L, s. 297) TTR. **çimdikle-**
66. ÇM. **tsöl** “çöl, sahra, bozkır ...” (L, s. 321), TTR. **çöl**

67. ÇM. *tsöm* “çökme...” (L, s. 323), TTR. çöm- “çömelmek” (ağızlarda)
68. ÇM. *devter* “kitap, cilt, yazı defteri, not defteri, defter” (L, s. 382), TTR. *defter*
69. ÇM. *döröv, dövön* “dört” (L, s. 426), TTR. *dört*
70. ÇM. *duula-* “duymak, dinlemek” (L, s. 431), TTR. *duy-*
71. ÇM. *etsæg* “baba” (L, s. 464), TTR. *ata* “baba, ata”
72. ÇM. *elç(in)* “haberci, haber götüren kimse, kurye, elçi, sefir” (L, s. 488), TTR. *elçi*
73. ÇM. *ilcig, ilcgen* “eşek, merkep” (L, s. 495), TTR. *eşek*
74. ÇM. *em* “ilaç, çare, ecza, büyü” (L, s. 495), TTR. *em* “ilaç”
75. ÇM. *erdem* “bilgi, ilim, bilim, hüner, sanat, yetenek, akıl erdem, yararlılık, (iyi) nitelik, değerli özellik” (L, s. 510), TTR. *erdem*
76. ÇM. *er* “er, adam, erkek, koca, cüretli, cesur, yiğit”... (L, s. 511), TTR. *er*
77. ÇM. *ere-* “aramak, istemek, beklemek, araştırmak, yalvarmak, rica et-” (L, s. 519), TTR. *ara-*
78. ÇM. *erh* “hak, ayrıcalık, güç, otorite, yetki” (L, s. 522), TTR. *erk*
79. ÇM. *esen* “sağlıklı, sağlığı iyi, sessizlik, rahat, dinçlik, huzur, esenlik” (L, s. 530), TTR. *esen* “sağ, sağlam”
80. ÇM. *gohovç* “toka, kopça, çengel, olta” (L, s. 578), TTR. *kopça*
81. ÇM. *gem* “eksiklik, hastalık, illet, maraz, hata, yanlış...” (L, s. 599), TTR. *kem*
82. ÇM. *ihér* “ikiz, ikizler” (L, s. 641), TTR. *ikiz*
83. ÇM. *im* “iz, işaret, belirti, nokta...” (L, s. 653), TTR. *im* “işaret”
84. ÇM. *is* “is, kurum” (L, s. 666), TTR. *is*
85. ÇM. *yavgan* “yürüyen kimse, yaya...” (L, s. 673), TTR. *yayan* “yayan”
86. ÇM. *heveg* “kabuk, tahıl kabuğu, kepek” (L, s. 700), TTR. *kepek*
87. ÇM. *hevreg* “gevrek, kırılğan, nazik, ince, zayıf, kolay bozulur, dayanıksız” (L, s. 700), TTR. *gevrek*
88. ÇM. *hen* “kim, hangisi” (L, s. 723), TTR. *kim* “kim
89. ÇM. *heræg* “şey, nesne, madde, olay, mesele, konu...” (L, s. 726), TTR. *gerek* “gerek, olmalı, yaraşır, lâzım, ihtiyaç, gerekli”
90. ÇM. *herée(n)* “karga, kuzgun” (L, s. 730), TTR. *karga*
91. ÇM. *her* “bir dağın kuzey yamacındaki orman, kuz yerdeki orman” (L, s. 730), TTR. *geri*
92. ÇM. *here-* “gezinmek, dolaşmak” (L, s. 731), TTR. *gez-*
93. ÇM. *hesegle-* “kesmek, kırmak, parçalara, bölümlere veya gruplara ayırmak” (L, s. 732), TTR. *kes-*
94. ÇM. *het* “arkasında, ötesinde, ilerde, aşırı” (L, s. 734), TTR. *göt*
95. ÇM. *hyada-* “kıymak, kesmek, kıymak, kılıçtan geçirmek, katletmek, boğaz-

- lamak, öldürmek, yok etmek, yıkmak” (L, s. 739), TTR. **kıy-**
96. ÇM. **hyaruu** “kırağı” (L, s. 748), TTR. **kırağı**
97. ÇM. **hyara-** “kırmak, küçük parçalara bölmek, ezmek korkusu olmak, korkmak, ürkmek” (L, s. 752), TTR. **kır-**
98. ÇM. **hyasa-** “engellemek, engel olmak, set çekmek, mani olmak” (L, s. 752), TTR. **kıs-**
99. ÇM. **höörö-** “taşmak, köpürmek, kabartmak” (L, s. 762), TTR. **köpür-**
100. ÇM. **höörög** “körtük, ak ciğer” (L, s. 762), TTR. **körük**
101. ÇM. **höh** “mavi, gök mavisi, yeşil, kül rengi, koyu, karanlık” (L, s. 765), TTR. **gök**
102. ÇM. **höh** “meme” (L, s. 767), TTR. **gögüs**
103. ÇM. **hösög** “taşımaya, binek hayvanı, atlı yük arabası...” (L, s. 781), TTR. **göç**
104. ÇM. **hötlö-** “gütmek, kılavuzluk etmek, yol göstermek, yönetmek, eğitmek” (L, s. 781), TTR. **götür-**
105. ÇM. **hüç(in)** “güç, kuvvet, gayret, çaba, enerji, sağlamlık” (L, s. 784), TTR. **güç**
106. ÇM. **mal** “ev hayvanı, evcil hayvan, çiftlik hayvanı, sığır sürüsü” (L, s. 818), TTR. **mal** “çift ve yük hayvanları”
107. ÇM. **maral** “maral, ceylan, bir geyik türü, Oriyon takım yıldızı” (L, s. 826), TTR. **maral**
108. ÇM. **menge** “doğuştan varolan leke; ben, benek; işaret, iz” (L, s. 838), TTR. **ben** “yüzdeki ben”
109. ÇM. **myanga(n)** “bin” (L, s. 843), TTR. **bin**
110. ÇM. **montsog** “atın boynuna veya göğsüne takılan iri ve kırmızı püsküllü süs, gerdan...” (L, s. 847), TTR. **boncuk**
111. ÇM. **möörö-** “böğürmek, böğürme sesi çıkarmak, (sığır) bağır-” (L, s. 852), TTR. **böğür-**
112. ÇM. **mönh** “bengi, ebedî, sonsuz” (L, s. 855), TTR. **bengi**
113. ÇM. **mös(ön)** “buz” (L, s. 860), TTR. **buz**
114. ÇM. **nariyn** “ince, hoş, kaba olmayan, dar, sıkı, ince, narin...” (L, s. 884), TTR. **narin**
115. ÇM. **nas** “yaş, yaşanan yıl, ömür, çağ, devir” (L, s. 885), TTR. **yaş** “yaş”
116. ÇM. **nudraga** “yumruk...” (L, s. 903), TTR. **yumruk**
117. ÇM. **nüür** “yüz, surat, çehre...” (L, s. 906), TTR. **yüz** “yüz, çehre”
118. ÇM. **nyaray** “yeni doğmuş, bebek, taze, yeni” (L, s. 914), TTR. **yaz**
119. ÇM. **ovog** “aile, boy, klan, kabile, soyadı” (L, s. 936), TTR. **oba**
120. ÇM. **oç** “kıvılcım” (L, s. 938), TTR. **od** “ateş, duman”
121. ÇM. **oh** “zirve, doruk, üstün, ileri...” (L, s. 948), TTR. **ok**

- 122.ÇM. **olo-** “bulmak, almak, ele geçirmek...” (L, s. 949), TTR. **bul-**
- 123.ÇM. **omruu** “göğüs kemiği, köprücük kemiği, göğüs” (L, s. 955), TTR. **omuz**
- 124.ÇM. **oron** “yer, bölge, ülke, mahal, alan, toprak, kara parçası” (L, s. 973), TTR. **orun** “yer, mekân, mevki”
- 125.ÇM. **otoç** “doktor, hekim...” (L, s.976), TTR. **otacı** “doktor, hekim, tabip”
- 126.ÇM. **otog** “kabile, kavim, boy, soy, ırk, klan” (L, s. 976), TTR. **ocak**
- 127.ÇM. **öög** “öbek, yığın, küme...” (L, s. 985), TTR. **öbek**
- 128.ÇM. **ör** “iç, dahili, iç taraf,” (L, s. 1003), TTR. **öz**
- 129.ÇM. **ös** “öç, kin, intikam” (L, s.1005), TTR. **öç**
- 130.ÇM. **sava-** “çarpmak, bir şeyi bir şeye atmak, fırlatmak veya vurmak...” (L, s. 1015), TTR. **savaş-**
- 131.ÇM. **savan** “sabun” (L, s. 1016), TTR. **sabun**
- 132.ÇM. **satsa-** “saçmak, yaymak, bölmek, ayırmak, serpmek, eğmek, dağıtmak, püskürtmek” (L, s. 1018), TTR. **saç-**
- 133.ÇM. **saa-** “sağmak, süt sağmak” (L, s. 1019), TTR. **sağ-**
- 134.ÇM. **saamal** “sağmal, süt veren” (L, s. 1021), TTR. **sağmal**
- 135.ÇM. **sahi-** “sakınmak, korumak, esirgemek, bakmak, gözetmek, nöbet tutmak, uymak, riayet etmek” (L, s. 1029), TTR. **sakın-**
136. **sahilga** “sakınma, koruma, bekleme, esirgeme, savunma, intizam, disiplin, nizam, tertip, düzen” (L, s. 1030), TTR. **sakın-**
- 137.ÇM. **sal** “sal, kayık, bot” (L, s. 1031), TTR. **sal** “sal
- 138.ÇM. **sana-** “düşünmek, düşünüp taşınmak, ummak” (L, s. 1038), TTR. **san-**
- 139.ÇM. **sanci-** “asılmak, sarkmak, aşağı sarkmak, sarkıp sallanmak” (L, s. 1046), TTR. **sanç-** “sançmak, dürtmek, sokmak, yenmek”
- 140.ÇM. **sari-** “sızmak, düzensiz bir şekilde işlemek, damlamak” (L, s. 1050), TTR. **sız-**
- 141.ÇM. **sahal** “sakal, başak kılıçığı, kök lifleri” (L, s. 1052), TTR. **sakal**
- 142.ÇM. **saci-** “sallamak, sarsmak, silmek, çalkalamak, saçmak” (L, s. 1052), TTR. **saç-**
- 143.ÇM. **sege-** “sekme, seğirtmek, sekerek koşmak, tırıs gitmek, hızlı gitmek, tırıs kalkmak” (L, s. 1059), Türk. **sek-**
- 144.ÇM. **siyre-** “seyrelmek, ince, dağınık ve seyrek olmak” (L, s. 1063), TTR. **seyrel-**
- 145.ÇM. **siyreg** “seyrek, ince, aralıklı, yoğun olmayın, kıt, az” (L, s. 1063), TTR. **seyrek**
- 146.ÇM. **söhö-** “sökme, çekme, açmak, yukarıya kaldırmak...” (L, s. 1064),

TTR. **sök-**

- 147.ÇM. **sere-** “sezmek, uyanmak, ayıklamak, ayılmak...” (L, s. 1069), TTR. **sez-**
- 148.ÇM. **serüün** “serin, taze” (L, s. 1072), TTR. **serin**
- 149.ÇM. **şee-** “siğmek, işemek, çış yapmak, su dökmek” (L, s. 1087), TTR. **siy-**
“siymek, işemek”
- 150.ÇM. **şees(en)** “sidik, çış, idrar” (L, s. 1088), TTR. **sidik** “sidik”
- 151.ÇM. **şüür** “süpürge, çalgı, fırça, elbise fırçası, filtre, süzgeç, ufak tarak” (L, s. 1090), TTR. **süpürge** “süpürge”
- 152.ÇM. **şüürde-** “süpürmek, silmek...” (L, s. 1090), TTR. **süpür-**
- 153.ÇM. **şilgee-** “silkinmek” (L, s. 1095), TTR. **silk-**
- 154.ÇM. **şine** “yeni, taze, yeniden, yenice, yakında, kameri ayın ilk on gününden biri” (L, s. 1101), TTR. **yeni**
- 155.ÇM. **şinge-** “sinmek, sindirilmek, emilmek...” (L, s. 1103), TTR. **sin-** “sinmek, saklanmak”
- 156.ÇM. **sonhor** “şahin, doğan” (L, s. 1104), TTR. **sungur**
- 157.ÇM. **şir** “vernik, cila” (L, s. 1107), TTR. **sır** “kendisiyle Çin kâseleri cilâlanıp üzerine nakış yapılan macun, sır”,
- 158.ÇM. **şar** “sarı” (L, s. 1107), TTR. **sarı**
- 159.ÇM. **şirh** “bit, sirken” (L, s. 1113), TTR. **sirke** “bit yumurtası, sirke”
- 160.ÇM. **şurag** “sırık, sopa, değnek, uzun direk, dayak” (L, s. 1114), TTR. **sırık**
- 161.ÇM. **şicim** “sicim, ip, kordon, şerit, sargı, büklüm, örgü”... (L, s. 1120), TTR. **sicim**
- 162.ÇM. **soy-** “soymak, ayırmak, olgunlaşma veya yaşlanması için ayırıp bir yere bırakmak...” (L, s. 1122), TTR. **soy-**
- 163.ÇM. **solgoy** “sol, sol taraf veya sol el, solak, sakar, bozuk, kusurlu” (L, s. 1125), TTR. **sol**
- 164.ÇM. **songino** “soğan” (L, s. 1127), TTR. **soğan**
- 165.ÇM. **soro-** “sormak, soğurmak, emmek, yutmak, içme çekmek...” (L, s. 1131), TTR. **sor-** “emmek, sormak”
- 166.ÇM. **sönö-** “sönmek, ateş bitmek, tükenmek, ölmek, can vermek...” (L, s. 1134), TTR. **sön-**
- 167.ÇM. **sum(an)** “somun, bilye, mermi, ok, fişek, top güllesi cephanesi” (L, s. 1142), TTR. **somun**
- 168.ÇM. **suna-** “sünmek, yayılmak, büyüme, uzamak, sarkmak” (L, s. 1143), TTR. **sün-**
- 169.ÇM. **sura-** “öğrenmek, okumak, çalışmak, alışkın olmak” (L, s. 1143), TTR.

sor- “sormak, aramak”

170.ÇM. **surag** “soru, haber, söylenti, bilgi, malumat” (L, s. 1144), TTR. **suru**

171.ÇM. **suusar** “sansar” (L, s. 1147), TTR. **sansar**

172.ÇM. **süy** “söz, vaat, söz kesme, nişanlanma...” (L, s. 1148), TTR. **söz**

173.ÇM. **süü** “süt” (L, s. 1152), TTR. **süt**

174.ÇM. **sürçi-** “sürmek, serpmek, püskürtmek, dağıtmak” (L, s. 1153), TTR. **sürt-**

175.ÇM. **süreg** “sürü, halk, kalabalık” (L, s. 1154), TTR. **sürü**

176.ÇM. **tavag** “tabak, çanak, tepsi” (L, s. 1175), TTR. **tabak**

177.ÇM. **tag** “dağ, dağ düzlükleri, düz dağ zirvesi, plato, askı” (L, s. 1179), TTR. **dağ**

178.ÇM. **taartsag** “dağarcık, cep, çanta, cüzdan...” (L, s. 1182), TTR. **dağarcık** “meşin torba”

179.ÇM. **tayag** “dayak, değnek, sopa, baston” (L, s. 1189), TTR. **dayak** “dayak, dayangaç”

180.ÇM. **tahiya** “tavuk...” (L, s. 1190), TTR. **tavuk**

181.ÇM. **tala-** “dalamak, alıp götürmek, elinden almak, yağmalamak” (L, s. 1192), TTR. **dala-** “yağma etmek”

182.ÇM. **tamga** “damga, mühür, pul, dağlama demiri, (iskambilde) as” (L, s. 1196), TTR. **damga**

183.ÇM. **tamgala-** “damgalamak, mühürlemek, pullamak, dağlamak” (L, s. 1196), TTR. **damgala-**

184.ÇM. **tamir** “beden gücü, sağlık, enerji, damar, kan damarı” (L, s. 1196), TTR. **damar**

185.ÇM. **tani-** “tanımak, bilmek, tanıdık olmak, anımsamak, teşhis etmek” (L, s. 1202), TTR. **tant-**

186.ÇM. **tanil** “tanıdık, bildik” (L, s. 1202), TTR. **tanış**

187.ÇM. **tarialan(g)** “tarım alanı, ekilebilir alan, tarla...” (L, s. 1206), ÇM. **taril-ga** “tarım, ekme, toprağı sürme...” (L, s. 1206), TTR. **tarla**

188.ÇM. **tarmuur** “tırmık” (L, s. 1207), TTR. **tırmık**

189.ÇM. **tavaar** “mal, eşya, mülk, taşınır mal” (L, s. 1217), TTR. **davar**

190.ÇM. **tuulay** “tavşan” (L, s. 1217), TTR. **tavşan**

191.ÇM. **tevş** “tepsi, büyük dikdörtgen tabak, yalak...” (L, s. 1220), TTR. **tepsi**

192.ÇM. **teerem** “değirmen” (L, s. 1224), TTR. **değirmen**

193.ÇM. **teh** “teke, hadım edilmemiş erkek keçi” (L, s. 1230), TTR. **teke**

- 194.ÇM. *temee* “deve; (satranç) fil” (L, s. 1234), TTR. *deve*
- 195.ÇM. *tömör* “demir, metal” (L, s. 1235), TTR. *demir*
- 196.ÇM. *tömörç* “demirci, nalbant” (L, s. 1235), TTR. *demirci*
- 197.ÇM. *ten(g)* “denge, düzlük, eşitlik, denk, doğru, tam, tamamen” (L, s. 1236), TTR. *denk*
- 198.ÇM. *tentse-* “dengelemek, denkleşmek, eşit olmak...” (L, s. 1237), TTR. *denkle-*
- 199.ÇM. *tegne-* “denkleştirmek, dengelemek...” (L, s. 1239), TTR. *denkle-*
- 200.ÇM. *tenhleg* “dingil” (L, s. 1238), TTR. *dingil*
- 201.ÇM. *tenges* “göl, deniz” (L, s. 1238), TTR. *deniz*
- 202.ÇM. *tenger* “tanrı, ilah, gökyüzü, hava (durumu)” (L, s. 1239), TTR. *Tanrı*
- 203.ÇM. *ters* “ters, aykırı, zıt, muhalif, karşıt, düşmanca” (L, s. 1244), TTR. *ters* “
- 204.ÇM. *tovrog* “toprak, toz” (L, s. 1249), TTR. *toprak* “toprak”
- 205.ÇM. *tovruu* “top, tomur, tomurcuk, kabartı, yumru,” (L, s. 1252), TTR. *top*
- 206.ÇM. *togşi-* “tokuşmak, vurmak, çarpmak, tokatlamak, dövme...” (L, s. 1256), TTR. *tokuş-*
- 207.ÇM. *toorçog* “tomurcuk...” (L, s. 1261), TTR. *tomurcuk*
- 208.ÇM. *togoruu* “turna kuşu” (L, s. 1262), TTR. *turna*
- 209.ÇM. *togos* “tavus kuşu” (L, s. 1262), TTR. *tavus*
- 210.ÇM. *toos(on)* “toz, zerre...” (L, s. 1262), TTR. *toz*
- 211.ÇM. *toy* “toy, düğün, düğün töreni, evlenme töreni, şölen, ziyafet” (L, s. 1263), TTR. *toy* “bayram, toy”
- 212.ÇM. *tohay* “toka veya tokay, dirsek, dirsek ölçüsü...” (L, s. 1279), TTR. *toka*
- 213.ÇM. *töl* “döl, nesil, soy, yeni doğan hayvan, hayvan artısı” (L, s. 1285), TTR. *döl*
- 214.ÇM. *töllö-* “döllemek, çocuk yapmak, (hayvan) yavrulamak” (L, s. 1285), TTR. *dölle-*
- 215.ÇM. *tör* “töre, gelenek, güç, kanun, hüküm, devlet” (L, s. 1288), TTR. *töre*
- 216.ÇM. *tug* “tuğ, bayrak, sancak, alem, başlık” (L, s. 1292), TTR. *tuğ*
- 217.ÇM. *tulam* “tulum, içine sıvı konulan deri kap, deri torba, çuval, deri çanta” (L, s. 1298), TTR. *tulum*
- 218.ÇM. *tusa-* “tosmak, toslamak, çarpmak, isabet etmek, hedefe denk gelmek” (L, s. 1302), TTR. *tos* “alın veya boynuzla vuruş”, *tosla-*
- 219.ÇM. *tüm(en)* “on bin, yığın, çokluk, sonsuz büyüklükte, on bin kişilik asker

- birliđi” (L, s. 1315), TTR. **tümen**
- 220.ÇM. **ulaa** “ulak atları, yedek atlar” (L, s. 1340), TTR. **ulak**
- 221.ÇM. **uli-** “ulumak, inlemek” (L, s. 1345), TTR. **ulu-**
- 222.ÇM. **uls** “ulus, halk, millet, devlet, ÷lke, Őehir, haneden” (L, s. 1346), TTR. **ulus**
- 223.ÇM. **urğa** “atları yakalamaya yarayan ilmikli uzun urgan, kement” (L, s. 1358), TTR. **urgan**
- 224.ÇM. **urag** “evlilik akrabalığı, soy, cenin” (L, s. 1364), TTR. **uruk**
- 225.ÇM. **us** “su, su kütlesi” (L, s. 1368), TTR. **su**
- 226.ÇM. **usla-** “hayvanları sulamak, suvarmak, su vermek, bitki sula” (L, s. 1368), TTR. **sula-** “sulanmak, su içmek, sulandırmak, su koymak” (1991, s. 546)
- 227.ÇM. **havirğa** “kaburğa kemiği, eğe, böğür, yan, yan taraf...” (L, s. 1384), TTR. **kaburğa**
- 228.ÇM. **havhag** “kapak, kapakçık...” (L, s. 1388), TTR. **kapak**
- 229.ÇM. **had(an)** “kaya, uçurum, yar, sarp, kayalık” (L, s. 1390), TTR. **kaya**
- 230.ÇM. **haan** “kađan, hakan, han, büyük han, kral, imparator” (L, s. 1397), TTR. **kađan, han**
- 231.ÇM. **huura-** “kavurmak, kızartmak” (L, s. 1403), TTR. **kavur-**
- 232.ÇM. **huuray** “kuru, kurumuŐ...” (L, s. 1403), TTR. **kuru**
- 233.ÇM. **huurğa** “kavurğa, kızartılmıŐ et yemeği, kızarmıŐ, kavrulmuŐ” (L, s. 1404), TTR. **kavurğa, kavurka**
- 234.ÇM. **halh** “kalkan, siper, koruyucu, perde, koruma, saklama” (L, s. 1422), TTR. **kalkan**
- 235.ÇM. **hamag** “hep, bütün, tam, hepsi, kamu, herkes, her Şey” (L, s. 1428), TTR. **kamu**
- 236.ÇM. **hana-** “kanama, (damar) kesmek, kanamak” (L, s. 1430), TTR. **kana-**
- 237.ÇM. **hana-** “kanmak, doymak, memnun olmak, doymak...” (L, s. 1435), TTR. **kan-** “su veya başka Őeylere kanmak”
- 238.ÇM. **har** “kara, siyah, koyu” (L, s. 1436), TTR. **kara**
- 239.ÇM. **harda-** “karalamak, kuŐku duymak, suçlamak” (L, s. 1438), TTR. **karala-**
- 240.ÇM. **haranguy** “karanlık, koyuluk, esmerlik, karalık, akŐam karanlığı” (L, s. 1442), TTR. **karanlık** “karanlık”
- 241.ÇM. **hara-** “bakmak, seyretmek, gözlemek...” (L, s. 1437), TTR. **kara-**
- 242.ÇM. **haruul** “karakol, gözcü, nöbetçi, bekçi, keŐif kolu” (L, s. 1439), TTR.

karakol

- 243.ÇM. **harşla-** “karşılama, engellemek...” (L, s. 1450), TTR. **karşıla-**
- 244.ÇM. **hata-** “katmak, kurumak, katıp veya kuruyup kalmak” (L, s. 1455), TTR. **kat-** “katmak, karıştırmak, katılaşmak, sert olmak”
- 245.ÇM. **hatuu** “katı, sert, sağlam, güçlü, sadık, bağlı, sıkı...” (L, s. 1455), TTR. **katı**
- 246.ÇM. **hatan** “bayan, kraliçe, prenses, karı, kadın, eş” (L, s. 1459), TTR. **hatun**
- 247.ÇM. **hongor** “konur, açık sarı, deve tüyü rengi, doru (at)” (L, s. 1484), TTR. **konur** “kestane rengi”
- 248.ÇM. **hon’** “koyun...” (L, s. 1487), TTR. **koyun** “koyun”
- 249.ÇM. **honog** “kon, konak, gece için yatacak yer, 24 saat...” (L, s. 1487), TTR. **konuk**
- 250.ÇM. **honogsi-** “kanıksamak, alışmak, alışkın olmak, uyum sağlamak” (L, s. 1488), TTR. **kanıksa-** 1 “çok tekrarlama sebebiyle etkilenmez olmak, alışmak” (TDK 1998: 1188)
- 251.ÇM. **horgo** “korugan, kurgan, kale, hisar, istihkam, sığınak...” (L, s. 1490), TTR. **kurgan**
- 252.ÇM. **hori-** “korumak, kuşatmak, kapamak, hapsetmek...” (L, s. 1491), TTR. **kori-** “korumak”
- 253.ÇM. **huç** “koç, kısırlandırılmamış kuzu” (L, s. 1511), TTR. **koç**
- 254.ÇM. **hudag** “kuyu” (L, s. 1513), TTR. **kuyu**
- 255.ÇM. **hudraga** “atın sağrısı, atın kuyruğundan geçen eyer kayışı” (L, s. 1513), TTR. **kuyruk** “kuyruk”
- 256.ÇM. **hul** “kula, açık, kahve renkli, esmer, koyu kumral, doru...” (L, s. 1517), TTR. **kula** “koyu kahverengi, siyahla karışık sarı”
- 257.ÇM. **hulan** “Asya bozkırlarının yaban eşiği” (L, s. 1518), TTR. **kulun** “tay”
- 258.ÇM. **hulih** “kulak kiri, kulak sargısı, orta kulak” (L, s. 1519), TTR. **kulak**
- 259.ÇM. **humag** “ince kum” (L, s. 1520), TTR. **kum**
- 260.ÇM. **hun** “kuğu” (L, s. 1521), TTR. **kuğu**
- 261.ÇM. **hur** “karatavuk, siyah renkli bir keklik türü” (L, s. 1522), TTR. **kaz** “kaz”
- 262.ÇM. **hurga** “kuzu” (L, s. 1522), TTR. **kuzu**
- 263.ÇM. **hural** “toplantı, toplanma, miting, kongre, oturma, meclis” (L, s. 1523), TTR. **kurultay** “büyük toplantı” (TS, IV, s. 2747)
- 264.ÇM. **huruud** “kurut, kurutulmuş peynir, bir tür Moğol peyniri” (L, s. 1528), TTR. **kurut**

- 265.ÇM. **hutag** “kut, kutsallık, kutsal mertebe, itibar, saygınlık...” (L, s. 1530), TTR. **kut** “kut, uğur, devlet, baht”
- 266.ÇM. **üher** “öküz, sığır cinsinden hayvan inek...” (L, s. 1547), TTR. **öküz**
- 267.ÇM. **ünee** “inek” (L, s. 1559), TTR. **inek**
- 268.ÇM. **ürge-** “ürkmek, korkmak, ürütülmek, korkutulmak” (L, s. 1562), TTR. **ürk-**
- 269.ÇM. **üzem** “üzüm, kuru üzüm, kuş üzümü” (L, s. 1571), TTR. **üzüm**
- 270.ÇM. **zarlig** “yarlık, ferman, bildiri, emir, söz, tanrı...” (L, s. 1604), TTR. **yarlık** 1 “emir, ferman, buyruk, yarlık”
- 271.ÇM. **cil** “yıl, sene” (L, s. 1628), TTR. **yıl**
- 272.ÇM. **cims** “yemiş, meyve, erik, hurma” (L, s. 1632), TTR. **yemiş**
- 273.ÇM. **cigne-** “çiğnemek...” (L, s. 1634), TTR. **çiğne-**
- 274.ÇM. **cura-** “çizmek, çizgi çizmek veya resim yapmak, kazımak küremek, tirmalamak, kibrit çakmak” (L, s. 1638), TTR. **çiz-**
- 275.ÇM. **zürh(en)** “yürek, kalp” (L, s. 1640), TTR. **yürek**
- 276.ÇM. **cicig** “küçük, ufak, ufak tefek, minik” (L, s. 1644), TTR. **küçük**

Sonuç

Türkçe ile Moğolca arasındaki ortaklıklar elbette bunlarla sınırlı değildir. Özellikle kelime bahsindeki ortaklıkların sayısı, genel Türkçe esas alındığında buradaki rakamlardan çok daha fazladır. Bu çalışmamızda ele aldığımız ortaklıklar, özellikle Türkiye Türkçesi bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçeleri tamamıyla ele alındığında bu ortaklıkların sayısının daha da artacağı bir gerçektir.

Kısaltmalar

MED BAWDEN, Charles, *Mongolian-English Dictionary*, London and New York 1997.

MGEAT *Mongolian Grammar Exercises and Tests*, Ulaanbaatar 2001 (Ch. Battulga)

MMACB GAUNT, John - BAYARMANDAKH, L. (2006), *Modern Mongolian A Course-Book*, Routledge, London and New York.

SB *Sayn Bayna uu?*, Ulaanbaator 2002 (L.Tserençunt, S. Leuthy)

Ts *Tsasantsagaan* (Yayın tarihi ve yer belirtilmemiş)

TS *Türkçe Sözlük*

UMYa *Uçebnik Mongol'skogo Yazıka*, Moskva 1952 (G. D. Sanceyeva)

Kaynakça

- CLAUSON, Sir Gerard (2002), *Studies in Turkish and Mongolian Linguistics*, London and New York (ilk baskı: 1962).
- ERSOY, Feyzi (2006), “Moğolca ve Türkçede Fiil-Tamlayıcı İlişkileri”, *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 20, s. 81-98.
- ERSOY, Feyzi (2012), *Türk-Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- ERSOY, Feyzi (2018), “Türkçe Niçin Moğolcaya En Yakın Dildir?”, *125. Yılında Orhun'dan Anadolu'ya Uluslararası Türkoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı (2 cilt)*. Yayıncı : Kesit Yayınları, İstanbul.
- KARTALLIOĞLU, Yavuz (2003), “Türkçe ve Moğolcada İsim Çekim Eklerinin Sırası”, *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 13, s. 353-365.
- KULLMANN, R - TSERENPİL, D. (2001), *Mongolian Grammar*, Hong Kong, China.
- LESSING, F. D., *Moğolca-Türkçe Sözlük*, (Çev. Günay Karaağaç), TDK Yay., 2 C., Ankara, (Mongolian-English Dictionary, Berkeley and Los Angeles, 1960)
- ŞÇERBAK, A. M. (1994), “Türkçe Morfoloji Tarihini İnceleme Meselesine Dair”, *TDAY-B 1989*, Ankara, s. 317-321.